

СТАСЮК Олеся Олександрівна,

доктор історичних наук,

заслужений працівник культури України,

Голова Національної асоціації дослідників

Голодомору-геноциду українців

ORCID ID: 0000-0002-9527-982X

Україна

ПРАВО НА ПРАВДУ: ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ 1932–1933 РОКІВ

20 лютого 2014 р. російська федерація розпочала неспровоковане військове вторгнення в нашу країну, а 24 лютого 2022 повномасштабне. Цього ж 2022 року Україна та українці світу вшановують 90 роковини Голодомору-геноциду, вчиненого комуністичним тоталітарним режимом у 1932–1933 роках. Рівно через 90 років після цього, вже у XXI столітті, росія знову вчиняє геноцид українців на очах у всього світу. Як таке могло статися? Чому сьогодні, як і в часи Сталіна, із кремлівських кабінетів лунають накази убивати українців, нищити основи незалежного існування цілого народу? Відповідь на це питання очевидна: зло змогло повернутися лише через те, що його не покарали в свій час.

Існування комуністичного тоталітарного режиму призвело до появи диктаторів як XX так і XXI століть. За 100 років диктаторських режимів (ленін, сталін, путін) лише на теренах нашої держави знищено більше 20 мільйонів українців. Так, у роки Голодомору-геноциду 1932–1933 років комуністичний режим фізично винищив 10,5 мільйонів українців, з них 4 мільйона дітей. Совети довгий час заперечували сам факт голоду, заборонивши навіть використовувати слово «голод». У такий же самий спосіб сучасний політичний режим «кремля» забороняє називати «війною» військову агресію проти Української держави. За 90 років, які минули від вчинення геноциду українців, «кремль» анітрохи не змінився. Приховуючи злочини, вчинені диктаторами СРСР, його правонаступник РФ продовжує нав'язувати світу міфи про «загальносоюзний голод».

росія завжди розглядала Україну як головний об'єкт своєї геноцидної політики. Це було пов'язане із тим, що заперечуючи право українців на існування та винищуючи їх, «кремль» привласнював культуру та історію нашого народу. Існування російської імперії (включаючи комуністичний період) неможливе без України. Саме тому, періоди прямого фізичного

винищення українців, Москва чергувала із умовно «мирними періодами», коли вчиняла геноцид культурний, духовний і моральний. У ті моменти, коли сила Українського опору русифікації зростала, кремль знову вдавався до фізичного геноциду українців.

Сьогоднішня агресія Росії проти України не стала винятком. Путінська пропаганда навіть не намагається приховувати, що напад на нашу державу був вчинений через відчуття того, що «українці йдуть назавжди». Путін і пропагандисти не втомлюються повторювати, що українці та росіяни є нібито одним народом, а отже для нього особисто окремого українського народу не існує. Згідно зі збоченою путінською логікою, відповідно, й Українська держава не має права на незалежне існування. Опублікована 3 квітня 2022 року на сайті державного російського інформаційного агентства «Новості» стаття Тімофея Сергійцева «Що Росії робити із Україною?» прямо закликає до геноциду українців як окремої нації, пояснюючи, що проголошена путіним «денацифікація» насправді означає «деукраїнізацію».

Така риторика нічим не відрізняється від гітлерівської. Нацистський режим Третього рейху вчинив Голокост, призвів до жахливого руйнування цілих країн, включно із Німеччиною, яка цей режим і породила. Німецький нацизм був засуджений, а нацистська ідеологія – заборонена. Найбільшою помилкою демократичних держав світу у XX столітті стало те, що вони не вчинили того ж самого із комуністичним режимом Радянського Союзу. Задовільнившись поразкою СРСР у «холодній війні», колективний Захід не став вимагати від Росії провести реальну та послідовну декомунізацію, а також юридично засудити злочини комунізму. Тим самим проблема була перенесена у XXI століття.

Не меншу увагу сьогодні слід приділяти й тому, як під егідою науки та культури, останніми роками росія намагалася нав'язувати міжнародній спільноті своє світобачення і руйнувати демократичний світ.

Як і протягом 70 років московської окупації України, коли комуністичний тоталітарний режим розробив і запровадив ідеологічно умотивовану термінологію та сформував радянську історичну школу, направлену на знищення української історії та історичної пам'яті Українського народу.

Я неодноразово чую від науковців, що в Україні дотепер існує лише радянська історична школа, так от – настав час відродити Українську історичну школу. Оскільки, як сказав відомий юрист-міжнародник Володимир Василенко, «радянська термінологія в гуманітарній сфері – це **термінологічна**

диверсія проти Української держави», яка заважає вченим надавати історичну та юридичну оцінку злочинам комуністичного тоталітарного режиму.

Так званий «русский мир» неможливий без агресивних воєн, окупацій, депортацій, репресій та масового винищення цивільного населення. Насилля та війна є його родовими ознаками. Після перемоги над агресором, який завдав підступного удару Україні, демократичний світ має провести депутатизацію самої росії та «депутатизацію свідомості» людей, які багато років намагалися зрозуміти росію і виправдовували її агресивну політику. Коли ви чуєте критику за допомогу Україні, знайте, це відголоски путінської пропаганди, яка витратила купу грошей, щоб шантажувати Європу третьою світовою війною.

Протягом 32 років незалежності в Україні дотепер не проведені розслідування злочинів вчинених комуністами проти українців. За ці роки розслідувалося всього дві кримінальні справи щодо злочину Голодомору-геноциду українців. А де справи по знищенню борців за волю та незалежність України, по знищенню воїнів українського повстанського руху, по знищенню української інтелігенції, духовенства, Церкви тощо? Їх немає.

Їх немає тому, що гуманітарна сфера була під контролем росії. Як і в часи російської окупації так і в часи незалежної України. Їх немає тому, що в «п'ята колона» в Україні з останніх сил намагається зберегти «радянську історичну школу».

Радянська термінологія, підміна понять, ніколи не дасть можливість встановити історичну правду. На сьогодні, як Вам відомо 34 країни визнали Голодомор геноцидом та злочином проти Українського народу. За півтора року війни визнало більше держав ніж за 30 років незалежності. Проте є один нюанс, це політичне визнання відбувається «під кальку» – геноцидом українського народу (анг – Ukrainian people). Проте, як Вам відомо в «Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» 1948 року чітко вказано, що геноцид – це будь які дії, вчинені з наміром повністю або частково знищити етнічну, національну, релігійну чи расову групу. Аналогічна визначення геноциду містить ст. 442 Кримінального кодексу України, яка була прийнята ще у 2001 р.

Тож, міжнародне право та українське законодавство, чітко дало визначення, як самого злочину так і кваліфікуючих вимог. Тобто, міжнародне визнання повинно містити термін – геноцид українців. Як до прикладу визнання геноциду вірмен, євреїв, тутсі, ромів та ін.

Також, однією з важливих складових це внесення змін до Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні». Усім відомий факт, що у 2006 році з представниками комуністів у ВРУ, за інший варіант цього закону не проголосували б. Всі ми пам'ятаємо як термін «геноцид української нації» у законопроекті ВРУ замінили на «геноцид українського народу». Дотепер відсутня кримінальна відповідальність за заперечення геноциду українців, що дає можливість росії розхитувати питання визнання та засудження геноциду в Україні та світі.

Важливим також є те, що за роки незалежності глибоко вкоренилося словосполучення «Голодомор в Україні», це те що було дозволено росією. Ми в Україні приймаємо закон про визнання Голодомору в Україні? Виникає питання, а що українців не знищували на етнічних територіях та в місцях компактного проживання? Таким чином, ми несвідомо замінюємо поняття «геноцид українців» в УСРР і інших територіях де проживали етнічні українці (Північнокавказький край, Дон, Кубань), які були знищені комуністичним режимом в 32–33 роках, на означену «територію» та «осіб». Це приклад, як працює росія, підміняючи поняття та проводячи термінологічні диверсії.

90 років росія намагається приховати правду про найстрашніший злочин проти української нації. Вона не зупиняється і ніколи не зупиниться. У 1989 році завдяки українському суспільству вдалося прорвати цю блокаду. У світі заговорили про Голодомор. Проте, всі роки незалежності, росія блокувала та нав'язувала як і нам так і світу – дискусії «це геноцид, чи не геноцид?». Перед українцями світу стоїть завдання – подолати наступний крок до відкриття правди про злочини тоталітаризму та встановлення наслідків геноциду для нації та держави. На сьогодні слідчими, криміналістами, правниками, судовими експертами спільно з істориками встановлено, що під час геноциду було знищено 10, 5 млн українців в УСРР і Північно-кавказькому краї (Дон, Кубань). Ці втрати не були таємницею, а були широко відомі, про що свідчать не лише українські архіви, а й розсекречені матеріали в Німеччині, Польщі, Італії, США та інших країнах.

Дискусія, яку знову ж таки намагається розв'язати росія в Україні, використовуючи «п'яту колону» – штучна. Вона легко розбивається. «Померлі від голоду» через «надсмертність» 3,9 млн та 1,5 млн «померли своєю смертю», а чому ж не враховані розстріляні «за колоски», знищені під час депортацій, катувань, знущань тощо? Знову ж таки підміна понять... Де тоді українська історична наука?

Такими справами займаються професійно правники, слідчі, криміналісти, судові експерти. Саме вони розкривають злочини, визначають їх масштаби та наслідки. Історики лише надають віднайдені архівні історичні документи. Як і зараз, масштаби і наслідки злочинів, вчинених російськими окупантами, встановлюють відповідні правоохоронні та спеціальні органи. А не окремі так звані «політичні історики».

Лише через 90 років після вчинення геноциду встановлено не лише організаторів та виконавців, а й надана правова оцінка злочину геноциду – мета якого, – це ліквідація національно-визвольного руху, недопущення відновлення Української держави та знищення української нації.

Проведена під час російсько-української війни Міжнародна наукова конференція «Диктатори ХХ–ХХІ століть: тоталітарні режими та наслідки для суспільства» засвідчила те, що українська влада й українці добре розуміють, що метою диктатора Путіна є знищення Української держави й української нації. Кремль розпочав чергову війну проти України тому, що цивілізований світ не засудив злочини комуністичного тоталітарного режиму. І це незважаючи на те, що 25 січня 2006 р. ухвалена **Резолюція 1481 (2006)** Парламентської асамблеї Ради Європи «Необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів»:

«... 2. Усі без винятку тоталітарні комуністичні режими, які панували в Центральній та Східній Європі в минулому столітті та які ще й досі залишаються при владі в деяких країнах світу, характеризуються численними порушеннями прав людини. Порушення мали різний характер залежно від культури, країни та історичного періоду. Це були індивідуальні та масові вбивства і страти, смерть у концентраційних таборах, **голодомори**, депортації, катування, примусова праця та інші форми масового фізичного терору, переслідування з етнічних або релігійних мотивів, порушення свободи совісті, думки й вираження поглядів, порушення свободи преси, а також відсутність політичного плюралізму ... міжнародне співтовариство не притягнуло **виконавців** цих злочинів до суду, як це було з жахливими злочинами націонал-соціалізму (нацизму) ... *Асамблея впевнена, що знання історії є однією з передумов запобігання подібним злочинам у майбутньому ... Асамблея закликає ... дати нову оцінку історії комунізму та своєму власному минулому, чітко відмежуватись від злочинів тоталітарних комуністичних режимів та однозначно їх засудити ...*».

13 жовтня 2022 р. Парламентська асамблея Ради Європи за результатами термінових дебатів на тему «Подальша ескалація агресії Російської

Федерації проти України» ухвалила **Резолюцію 2463 (2022)**, якою визнала нинішній режим рф терористичним і запропонувала створити Міжнародний трибунал для переслідування злочину агресії проти України. 21 листопада 2022 р. Парламентська асамблея НАТО також визнала рф державою-терористом.

15 грудня 2022 р. Європарламент ухвалив **Резолюцію** до 90-х роковин Голодомору, в якій:

- «... 6. закликає держави-члени ЄС і треті країни сприяти обізнаності про ... злочини, вчинені радянським режимом, шляхом включення історичних знань про них в освітні та дослідницькі програми, щоб запобігти подібним трагедіям у майбутньому;
7. висловлює жаль з приводу того, що 90-і роковини Голодомору відбуваються в той час, коли Росія продовжує свою загарбницьку війну проти України, порушуючи суверенітет і територіальну цілісність цієї країни та намагаючись ліквідувати Україну як національну державу і знищити її самобутність та культуру її народу ...
8. засуджує маніпулювання нинішнього російського режиму історичною пам'яттю з метою збереження режиму; ... закликає ЄС та його держави-члени, державні та приватні установи та все громадянське суспільство активно засудити та спростувати всі спроби викривлення історичних фактів або маніпулювання громадською думкою в Європі **за допомогою неправдивих історичних наративів, які фабрикуються та поширюються для підтримки ідеології та збереження кримінальних режимів ...**
9. найрішучим чином засуджує всі форми тоталітаризму; висловлює жаль з приводу того, що злочини радянського тоталітарного режиму досі не були оцінені з **правового погляду**, їх виконавці не були притягнуті до відповідальності, а злочини ніколи не були чітко засуджені міжнародним співтовариством; **закликає до всеохоплюючої історичної та правової оцінки радянського режиму ...**».

28 листопада 2006 р. прийнято Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», а 22 травня 2009 р. Службою безпеки України порушена кримінальна справа № 475 за фактом вчинення геноциду українців комуністичним тоталітарним режимом у 1932–1933 рр., тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

Призначений у справі судовим експертом науковий співробітник інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України економіст О. Рудницький ще у 2009 р., використовуючи медичний термін «надсмертність», зробив висновок, що в результаті катастрофічного підвищення смертності в 1932–1933 рр. і в першій половині 1934 р. в Україні загинуло 3 млн 941 тис. осіб. Однак слідчі з'ясували, що цей висновок викладено на основі його особистих припущень і грубо протирічить Закону України «Про судову експертизу», вимогам Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України.

Саме тому Генеральна прокуратура України у вересні 2009 р. направила до Головного слідчого управління СБ України вказівку, в якій зазначила, що «... призначена у справі судово-демографічна експертиза, із-за вузького кола поставлених питань, не вирішує необхідний спектр питань, який дасть можливість надати правову оцінку діям певних осіб. Без проведення комплексної експертизи неможливо прийняти у справі законне рішення ... досудове слідство у справі необхідно проводити у рамках чіткого встановлення та процесуального закріплення ознак геноциду, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України» та надала вказівки, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 227 КПК України, провести комплексну судову експертизу, із залученням різнофахових спеціалістів – юристів, економістів, судових медиків, істориків, політологів. Однак складна політична ситуація в державі не дала змоги виконати цю вказівку.

13 січня 2010 р. Апеляційний суд міста Києва виніс постанову, якою констатував таке: «Доведено, що параметри українського Голодомору відповідають вимогам положень Конвенції 1948 р. Органом досудового слідства з усією повнотою та всебічністю встановлено спеціальний намір Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. – знищення частини саме української (а не будь-якої іншої) національної групи і об'єктивно доведено, що цей намір стосувався саме частини української національної групи як такої. Причини і мотиви вчинення злочину геноциду (придушення національно-визвольного руху українського селянства та недопущення побудови незалежної української держави), питання про те, де (територія України) і коли (1932–1933 рр.) було вчинено злочин, також знайшли своє підтвердження в матеріалах справи».

Також судом з'ясовано, що комуністичний тоталітарний режим знищував українців через те, що вони були носіями української національної ідентичності, української культури, мови, традицій та ідеї побудови Української незалежної держави.

13 січня 2010 р. Апеляційний суд міста Києва, керуючись п. 8 ч. 1 ст. 6, ст. 240 і 248 КПК України, закрит кримінальну справу № 475 у зв'язку зі смертю Сталіна Й.В., Молотова В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М., які з метою придушення національно-визвольного руху в Україні та недопущення побудови і утвердження незалежної Української держави, шляхом створення життєвих умов, розрахованих на фізичне винищення українців спланованим ними Голодомором 1932–1933 рр., умисно організували геноцид української нації, тобто безпосередньо вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 КК України. Питання встановлення масштабів і наслідків геноциду, а також чисельності знищених українців залишилися нерозв'язаними.

На думку польського юриста Томаша Лаховськи, рішення Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 р. слід вважати «символічною реалізацією (колективного) права на правду та елементом боротьби з минулим засобами кримінального законодавства, ніж класичним зразком кримінального розслідування у справжньому сенсі»¹.

Із часу ухвалення вказаної постанови суду минуло більше дванадцяти років. За цей час історики, правники, дослідники та криміналісти значно розширили джерельну базу.

21 жовтня 2019 р. Головним слідчим управлінням СБ України за результатами розгляду повідомлення генерального директора Національного музею Голодомору-геноциду Олесі Стасюк щодо встановлення виконавців злочину геноциду й чисельності втрат української нації зареєстровано кримінальне провадження № 22019000000000309².

Досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні встановлено, що виконавцями злочинних наказів Й. Сталіна були керівники партійних і каральних органів УСРР та Північно-Кавказького краю:

- Акулов Іван Олексійович, 12.04.1888 р. н., м. Петербург, заступник голови ОДПУ СРСР, член політбюро ЦК КП(б)У і оргбюро ЦК КП(б)

1 Lachowski T. From USSR Totalitarianism to Putinism – Is Nuremberg-2 Trial Possible Concerning Soviet Crimes? *Surviving Near the Empire: Price of the Modern Kremlin's Aggression* / ed. P. Lodyn. Ivano-Frankivsk : Suprum V. P., 2021. P. 124.

2 Геноцид українців 1932–1933 за матеріалами досудових розслідувань / упоряд.: О. Петришин, М. Герасименко О. Стасюк ; Нац. акад. прав. наук України та ін. ; вступ. слово: О. Петришин. Вид. 2-ге, допов. Київ : Харків : Право, 2022. С. 284.

- У (жовтень 1932 р. – листопад 1933 р.), 1-й секретар Донецького обласного комітету КП(б)У (вересень 1932 р. – вересень 1933 р.);
- Алексеев Микита Олексійович, 30.05.1892 р. н., м. Київ, кандидат у члени політбюро КП(б)У (січень 1932 р. – червень 1933 р.), 1-й секретар Вінницького обкому КП(б)У (лютий – вересень 1932 р.), голова виконавчого комітету Дніпропетровської обласної ради (жовтень 1932 р. – травень 1933 р.), секретар Харківського міськпарткому КП(б)У (червень 1933 р. – червень 1934 р.);
 - Демченко Микола Несторович, 1896 р. н., м. Лебедин Харківської губернії, член політбюро ЦК КП(б)У (березень 1931 р. – січень 1937 р.), 1-й секретар Київського обкому КП(б)У (лютий 1932 р. – червень 1934 р.);
 - Кисельов Аркадій Леонтійович, 17.09.1880 р. н., м. Київ, секретар ЦКК КП(б)У, член ЦКК ВКП(б) (червень 1930 р. – січень 1934 р.);
 - Любченко Панас Петрович, 02.01.1897 р. н., м. Кагарлик Київської губернії, секретар ЦК КП(б)У (листопад 1927 р. – червень 1934 р.), 1-й заступник голови Раднаркому Української СРР (лютий 1933 р. – квітень 1934 р.), член оргбюро ЦК КП(б)У (листопад 1927 р. – серпень 1937 р.), кандидат у члени політбюро ЦК КП(б)У (квітень 1929 р. – квітень 1934 р.);
 - Майоров Михайло Мусійович, 10.01.1890 р. н., с. Скорodne Мінської губернії, член ВУЦВК та ЦВК СРСР, нарком постачання УСРР (1930–1932 рр.), 1-й секретар Одеського обласного комітету КП(б)У та кандидат у члени політбюро ЦК КП(б)У (1932–1933 рр.);
 - Маркітан Павло Пилипович, 18.11.1887 р. н., с. Глібки Волинської губернії, 1-й секретар Чернігівського обкому КП(б)У, член ЦК КП(б)У (квітень 1929 р. – серпень 1937 р.);
 - Петровський Григорій Іванович, 23.01.1878 р. н., Вовчанський повіт Харківської губернії, голова ВУЦВК (березень 1919 р. – березень 1938 р.), член політбюро ЦК КП(б)У (1920–1938 рр.);
 - Саркісов Саркіс Артемович, 1898 р. н., м. Шуша Єлизаветпольської губернії, секретар Донецького обласного комітету КП(б)У з хлібозаготівлі (вересень 1932 р. – вересень 1933 р.), 1-й секретар Донецького обласного комітету КП(б)У (вересень 1933 р. – травень 1937 р.), член політбюро ЦК КП(б)У (1933–1937 рр.);
 - Строганов Василь Андрійович, 1888 р. н., с. Дуброва Єнісейської губернії, 2-й секретар ЦК КП(б)У (грудень 1930 р. – жовтень

- 1932 р.), 1-й секретар Дніпропетровського обласного комітету КП(б)У (жовтень 1932 р.–січень 1933 р.), член політбюро ЦК КП(б)У (липень 1930 р. – лютий 1933 р.);
- Терехов Роман Якович, 1889 р. н., с. Олександрівка Курської губернії, 1-й секретар Харківського обласного комітету КП(б)У (липень 1932 р. – січень 1933 р.), 2-й секретар Донецького обласного комітету КП(б)У (лютий – вересень 1933 р.), член політбюро і оргбюро ЦК КП(б)У (1930–1933 рр.);
 - Чернявський Володимир Ілліч, 1893 р. н., м. Одеса, секретар ЦК КП(б)У з транспорту (листопад 1931 р. – січень 1932 р.), 1-й секретар Дніпропетровського обласного комітету КП(б)У (лютий – жовтень 1932 р.), 1-й секретар Вінницького обласного комітету КП(б)У (жовтень 1932 р. – серпень 1937 р.);
 - Поляков Василь Васильович, 1893 р. н., с. Людіново Калузької губернії, народний комісар юстиції та генеральний прокурор УСРР (вересень 1930 р. – червень 1933 р.);
 - Балицький Всеволод Аполлонович, 1892 р. н., м. Верхньодніпровськ Катеринославської губернії, заступник голови ОДПУ СРСР – особливо уповноважений ОДПУ в УСРР (з листопада 1932 р.), голова ДПУ УСРР (21.02.1933 р. – 10.07.1934 р.);
 - Реденс Станіслав Францович, 17.05.1892 р. н., м. Мазовецьк Ломжинської губернії, повноважний представник ОДПУ в УСРР, голова ДПУ УСРР (25.07.1931 р. – 20.02.1933 р.);
 - Карлсон Карл Мартинович, 1888 р. н., м. Рига, заступник голови ДПУ УСРР (травень 1924 р. – травень 1934 р.);
 - Леплевський Ізраїль Мойсейович, 1894 р. н., м. Брест-Литовськ Гродненської губернії, заступник голови ДПУ УСРР (лютий 1933 р. – січень 1934 р.);
 - Шеболдаєв Борис Петрович, 15.05.1895 р. н., м. Париж, 1-й секретар Північно-Кавказького крайового комітету ВКП(б) (грудень 1930 р. – січень 1934 р.).

Вказані особи з метою знищення національно-визвольного руху української нації та недопущення відновлення незалежної Української держави, виконуючи злочинні накази Сталіна й інших організаторів геноциду, діючи умисно, розуміючи наслідки своїх протиправних дій, взяли активну участь у масовому знищенні **10,5** млн українців, із них 4 млн дітей, у 1932–1933 рр.

Злочинна діяльність указаних осіб підтверджується зібраними в ході досудового розслідування архівними документами, показаннями свідків, проведеними комплексними судовими експертизами, протоколами оглядів архівних кримінальних справ та іншими зібраними матеріалами в кримінальному провадженні.

Так, за результатами судових експертиз встановлено таке:

- комплексною судовою історико-лінгвістичною експертизою, проведеною Інститутом української мови НАН України, Національним музеєм Голодомору-геноциду та філіалом «Інститут дослідження Голодомору» Національного музею Голодомору-геноциду (висновок від 10.11.2020 р. № 379), встановлено власну назву злочину геноциду, вчиненого в 1932–1933 рр. комуністичним тоталітарним режимом проти української нації, – **Голодомор**. На означення голодів 1921–1923 рр. та 1946–1947 рр. в Україні, вчинених комуністичним тоталітарним режимом щодо українців, застосовано термін «**масові штучні голоди**»;
- комплексною судово-медичною експертизою (висновок від 21.09.2020 р. № 525) визначено прямий причинний зв'язок між смертю 85–95 відсотків української людності в 1932–1933 рр. і нестачею харчування, тобто настання смерті українців в 1932–1933 рр. безпосередньо пов'язане з голодом, його ускладненнями або хворобами, що його, голод, супроводжують, і перебуває в прямому причинному зв'язку з нестачею їжі;
- комплексною судово-психологічною експертизою (висновок від 11.12.2020 р. № 669) встановлено, що Голодомор-геноцид українців, учинений комуністичним тоталітарним режимом в 1932–1933 рр., спричинив фізичне, духовне, моральне та психологічне нищення української нації та української ідентичності;
- судовою історико-джерелознавчою експертизою, проведеною Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Національної академії наук України та філіалом «Інститут дослідження Голодомору» Національного музею Голодомору-геноциду (висновок від 03.09.2020 р. № 302/207-1), встановлено, що в 1921–1923 рр. під час масового штучного голоду в УСРР від протиправних дій комуністичного тоталітарного режиму загинули **3 млн 500 тис. українців**. Під час масового штучного голоду 1946–1947 рр. в УСРР від протиправних дій комуністичного тоталітарного режиму загинули **1 млн 500 тис. українців**.

Досвід нищення голодом українців, апробований комуністичним тоталітарним режимом в 1921–1923 рр., був використаний під час організації та вчинення злочину геноциду українців в 1932–1933 рр.:

- комплексною судовою статистично-криміналістичною експертизою, проведеною Національною академією правових наук України (висновок від 03.12.2020 р. № 957), встановлено, що комуністичний тоталітарний режим під час вчинення злочину геноциду проти української нації в 1932–1933 рр. **знищив 10 млн 500 тис. українців;**
- комплексною судовою історико-криміналістичною експертизою, проведеною Національною академією правових наук України, (висновок від 10.12.2020 р. № 979), встановлено, що комуністичний тоталітарний режим в 1932–1933 рр. вчинив геноцид українців з метою ліквідації національно-визвольного руху, нищення української нації та недопущення відновлення Української держави. Під час вчинення особливо тяжкого злочину геноциду в 1932–1933 рр. комуністичний тоталітарний режим знищив 10 млн 500 тис. українців;
- комплексною судовою науково-правовою експертизою (висновок від 10.12.2020 р. № 679) встановлено:

1. Всесоюзна комуністична партія (більшовиків), ВКП(б), очолювана Й. Сталіним, мала монопольну владу в тоталітарній державі «Союз Радянських Соціалістичних Республік» (СРСР) і в 1932–1933 рр. організувала й вчинила злочин геноциду проти української нації. Складовою частиною ВКП(б) була українська компартія, КП(б)У, яка являла собою позбавлену самостійності територіальну організацію ВКП(б) та дублювала її партійні рішення.

2. Виконавцями злочину геноциду, вчиненого проти української нації в 1932–1933 рр., були керівники ЦК КП(б)У: Любченко П.П., Строганов В.А., Кисельов А.Л., Петровський Г.І., Акулов І.О., Алексєєв М.О., Демченко М.Н., Майоров М.М., Саркісов С.А., Терехов Р.Я., Чернявський В.І., Маркітан П.П., керівники каральних органів Поляков В.В., Балицький В.А., Реденс С.Ф., Карлсон К.М., Леплевський І.М., а також 1-й секретар Північно-Кавказького крайового комітету ВКП(б) Шеболдаєв Б.П.

3. Унаслідок організованого і вчиненого комуністичним тоталітарним режимом злочину геноциду в 1932–1933 рр. знищено 10 млн 500 тис. українців;

- міжнародною комплексною судовою історико-правовою експертизою (висновок від 19.12.2022 р. № 7/1) встановлено, що:

1. В 1932–1933 рр. керівники партійних і каральних органів комуністичного тоталітарного режиму, очолюваного диктатором Сталіним, діючи умисно, за обтяжуючих обставин, усвідомлюючи свої суспільно небезпечні діяння і наслідки, створили життєві умови, розраховані на знищення української нації, та організували масові вбивства українців **із метою** ліквідації українського національно-визвольного руху, винищення української нації та недопущення відновлення Української держави, тобто вчинили геноцид українців.

2. Під час вчинення особливо тяжкого злочину геноциду в 1932–1933 рр. комуністичний тоталітарний режим знищив **10 млн 500 тис. українців**, із них **4 млн дітей**.

Голодомор-геноцид спричинив фізичне, духовне, моральне та психологічне нищення української нації та української ідентичності.

У 1932–1933 рр. комуністичний тоталітарний режим, очолюваний диктатором Сталіним, остаточно ліквідував Українську державу: знищив українські органи влади і управління; українську історичну школу, науку, освіту, культуру, економіку; Українську церкву та український національно-визвольний рух.

Висновок: за результатами проведеного досудового розслідування в кримінальному провадженні встановлено, що очільники комуністичного тоталітарного режиму, диктатори Ленін та Сталін, усього під час масових штучних голодів та геноциду фізично знищили **15,5 млн** українців.

Перемогти ворога на фронті – це надважливо, проте без перемоги над внутрішнім ворогом Україна не зможе стати правовою демократичною державою. Ворог це розуміє і тому проводить диверсії в гуманітарній сфері. Лише спільна боротьба – є запорукою перемоги над екзистенційним ворогом – росією.

У висновку я хочу зазначити, що перемога над путінізмом стане водночас остаточною перемогою демократичного світу й над комунізмом.

Слава Україні! Героям Слава!